

Дзітмаратчыня і Мастацтва

Год выдання 37-ы
№ 35 (2292)
30 красавіка 1968 г.
Аўторак
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Антон БЯЛЕВІЧ

ЯК ХАРОШАЯ КАЗКА...

Я слова-агонь выкрасаю,
З душы выкрасаю радок;
Зялёнаму, светламу Маю
Кладу ціхай песні вянок.

Не буду я гэтым хваліцца,
Заслугі не бачу маёй...
Пісаць бы агнём навалініцы,
Пякучай, гаручай слязой,
Як змог нарадзіцца, прабіцца
На свет ён з цяжкімі сырой.

Пісаць бы маланкай агністай
Пра лёс яго ў змрочнай глушы,
Як шчыра яго камуністы
Расцілі, хавалі ў душы.

Пісаць бы высокай зарою
Пра цяжкую долю яго,
Як тою далёкай парою
Праз буры, Віхуры,
Агонь
Пракладваў сабе ён дарогу,
Цару абвясціўшы вайну;
Як нёс на сцягах перамогу
Дваццатаму веку свайму.

Пісаць бы зіхценнем вясёлкі,
Як ён уздымаўся і рос,
Як ён гарадам і пасёлкам,
І вёскам святло сваё нёс.

Пад сонца ягонае выйшлі,
Пад родны сабраліся сцяг.
А май сыпануў цветам вішні
І цветам чаромхі на шлях;
Чырвоныя, белыя краскі
Лугам і барам падарыў...

Ідзе, як харошая казка,
Як песня, як промень зары;
Як шлоха вясновага гаю,
Як той агонь-чабарою,
Я слова-агонь выкрасаю,
З душы выкрасаю радок;
Зялёнаму, светламу Маю
Кладу маіх песень вянок.

Плакаты Л. ЗАМАХА, выпушчаны выдавецтвам «Беларусь».

З МАЛАДОСЦЮ І ВЕРАЮ ў СЭРЦЫ

Заўтра — Першае мая, дзень інтэрнацыянальнай аднасці і брацтва працоўных усёй планеты, свята вясны, міру і маладосці. Першамай — гэта вясновае сонца, высокі блакіт неба, першая зелень дрэў, першыя ўскоды.

Не ўсім нам сёння па дваццаці, але душы, сэрцы нашы — маладыя. Бо такі наш савецкі час, такі наш сацыялістычны лад. З кожным годам жыццё наша становіцца лепшым, а зямля, краіна наша — маладзейшай.

Шуміць маладымі паркамі маладыя савецкія гарады — іх сотні на карце нашай вялікай Радзімы. Перагукаюцца маладымі будзёрамі галасамі-гудкамі нашы заводы. Ззяюць яркімі сонцамі нашы магутныя, буйнейшыя ў свеце электрастанцыі. Па-маладому, па-вясноваму азваваюцца трактарнымі маторамі базмежныя калгасныя і саўгасныя палі... Куды ні глянь, усюды відаць наша маладосць.

А дзе маладосць, там і сіла, там і ўпэўненасць. Мы ведаем, што далёка не ўсё здзяйснялася ў нас з казачкай лёгкасцю. За плячызася гадоў, праз якія прайшоў наш народ па шляху, укажаным вялікім Леніным, мы зведалі нямаля цяжкасцей. Цяжкасцей неймаверных, часам, здавалася, непераздолных.

Але мы не баяліся гэтых цяжкасцей. Мы ішлі наперад, бо ведалі, што будучыня наша — светлая, што дзеці нашы будуць шчаслівейшыя за нас, што мэта, да якой мы ідзем, верта нейкайшым выпрабаваннем, найвялікшым ахвар.

І мы перамаглі, мы выстаялі. І сёння мы як ніколі моцныя і бясконца маладыя.

Першае мая — свята працы. Заўтра, па даўняй і добрай традыцыі, мы выйдзем на вуліцы і плошчы — на святочныя дэманстрацыі. Выйдзем, каб яшчэ раз прадэманстраваць наша адзінства і згуртаванасць вакол роднай Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада, каб аддць партыі першамайскія працоўныя рапарты.

А рапартавач нам ёсць аб чым. Мы плённы, з натхненнем працуем. Пра гэта красамоўна гавораць лічбы надыдунага апублікаванага паведамлення Цэнтральнага статыстычнага ўпраўлення ССРС аб выкананні Дзяржаўнага плана прамысловасці краіны ў першым квартале гэтага года.

Вось адзін з гэтых паказчыкаў: вытворчасць прамысловай прадукцыі ў параўнанні з першым кварталем мінулага года ўзрасла на 9,3 працэнта. Прадукцыя прамысловасці Беларусі ў першым квартале юбілейнага года ў параўнанні з тым жа часам мінулага года павялічылася на 11 працэнтаў.

Якая краіна капіталаў можа пахваліцца такімі тэмпамі росту сваёй эканомікі!

З першага дня ўзнікнення Савецкай краіны, ворагі прарочылі ёй пагібель. Яны пралічылі — першая ў свеце дзяржава рабочых і сялян выстаяла і стала маяком і прыкладам для працоўных свету. Пасля не раз і не два ворагі абвясцілі нерэальнымі нашы планы гаспадарчага, навуковага і культурнага будаўніцтва, але кожны раз заставаліся і з чым.

Мы любім марыць. Гэта таксама адна з нашых мала-

ТРОХДЗЕННЫ АБЛАСНЫ

Тры дні (з 24 па 26 красавіка) у Мінску праходзіў семінар пачынаючых літаратараў Мінскай вобласці, арганізаваны па ініцыятыве Мінскага абласнога камітэта КПБ, абнома камсамола і Саюза пісьменнікаў Беларусі. На семінары было запрошана каля дзясяці маладых літаратараў Міншчыны.

Разгляд творчых пачатковых зростаў пісьменнікаў А. Асіпенна, М. Аўрамчык, А. Васілевіч, А. Савіці, В. Вітка, А. Вярцінскі, Н. Пяліч, І. Грымоў, С. Грымоўскі, Е. Лось, М. Стрышоў, У. Паўлаў, Т. Хадкевіч.

Удзельнікі семінара падзяліліся вопытам работы сваіх літаб'юданняў. Агляд літаратурных старонак у невялікіх шматраёвых раённых газетах і абласной газеце «Мінская праўда» зрабілі М. Гаруць, М. Аўрамчык, І. Грымоўскі, Т. Хадкевіч, А. Вярцінскі.

На заключным пасяджэнні семінара з пачатковымі сустрэчамі саватары прадвешалі Саюза пісьменнікаў БССР Я. Брыль, І. Мельнік, І. Шымкіні, саватары пісьменніцкай партыі арганізаванай А. Кулакоўскі.

Работнікі асветы, культуры і азовы здароўя:
— Будзем усламерна ўдасканальваць народную адукацыю, медыцынскае і культурнае абслугоўванне насельніцтва.

Дзеячы літаратуры і мастацтва:
— Заўжды будзем высока неслі сціг партыйнасці, народнасці, ідэйнасці савецкага мастацтва, ствараць творы, якія будуць слухныя справе палітычнага, маральнага, эстэтычнага выхавання будаўніцкай камунізму.

Савецкі народ заверыць партыю, што аддасць усе сілы на паспяховае выкананне планаў камуністычнага будаўніцтва, вызначаных Праграмай і XXIII з'ездам КПСС.

... У дзень Першага мая мы абавязкова згадзем Вялікі Кастрычнік, бо васьмь семнаццаціга года стала першай нашай вясной. Вясна Камунізму сёння крочыць па ўсёй планеце. Калісьці, на пачатку, адзінокія, мы сёння ў цесным коле сяброў, якія заўтра таксама выйдуча на святочныя дэманстрацыі.

Разам з намі, людзьмі вялікай сацыялістычнай садружнасці, у святонных калонах будучы ісці ўсе працоўныя людзі зямлі, усё сумленнае чалавецтва, і магутным суладным рэкам пракоціцца па зямлі:

- Свету — мір!
- Вон амерыканскіх імперыялістаў з В'етнама!
- Свободу патрыстам Грэцыі!
- Вон ізраільскіх акупантаў з арабскіх зямель!
- «Не!» — расізму і фашызму!

— Няхай жыве Першае мая — дзень міжнароднай селідарнасці працоўных у барацьбе супраць імперыялізму, за мір, дэмакратыю і сацыялізм!

З Пярмамаем, дарачыя сябры!

ШТРЫХІ ВЕСНАВОГА НАСТРОЮ

ДВАНАЦЦАЦЬ ІНТЭРВ'Ю «ЛІМа», У ЯКІХ СТАРШЫНЯ КАЛГАСА, КАМПАЗІТАР, АРХІТЭКТАР, МАЛАДАЯ МАЦІ, ВУЧОНЫ, КІНАРЭЖЫСЁР, ПАЭТ, ФОТАЖУРНАЛІСТ, МАСТАК, КІРАУНІК АГІТБЫГАДЫ, КАПІТАН ЦЕПЛАХОДА, КВЕТКАВОД РАСКАЗВАЮЦЬ ПРА СВАЕ ВЕСНАВЫЯ КЛОПАТЫ І ПЕРАДСВЯТОЧНЫ НАСТРОЙ, ПРА ТОЕ, ЧЫМ АДМЕТНЫ ДЛЯ ІХ СЕЛЕТНЫ ПЕРШАМАЙ.

Мікалай КРАЙКО,
старшыня калгаса імя Калініна
Мінскага раёна

Хто самы, самы першы ваявае прыход вясны? Наш брат, хлеббароб. І вядома ж, не па налендары. У нас свае прыметы. Яшчэ на дваро па пояс снегу, а выйдзеш на ганак надвяснянкам і — ці па асабліваму вярку зімовых птушак, ці па тым, як раптам захапа вішняя — здагадаешся: недзе красуня ўжо блізка...

І адразу на сэрца кладуцца і вялікая радасць, і вялікі непакрой. Радасць таму, што кожны чалавек, кожны б ні прыжыў на свеце, якой бы справы ні займаўся, нецярпліва чакае вясну. Ну, а непакрой — гэта чыста, калі можна так сказаць, прафесійнае пачуццё хлеббароба. Гэта ж толькі на планатах маладую вясну мільд прыгажуняй. Ого, нораў у яе капрызна...

... І вась пачынаецца беганіна ад цямна да цямна — гаспадарка, дзякуй богу — зямлі некалькі тысяч гектараў, а іншае? Тэхніка (хапіла б на ранейшую добрую МТС), жывёлагадоўчыя фермы, насенне...

Лічыш дзеч за днём, пакуль можна нарэшце выбрацца ў поле. Едзем цэлай грамадой — і аграроны, і брыгадзіры, і старыя калгаснікі... Ледзь не поўзём па полі, маіем зямлю, паглядзім на неба і раімся. Тут, што ні галава — то розум. Адзін кажа — пачнём, другі — а раптам пахаладае? Вясна ж, яна — вясна...

Э, гэта я на прыгажуню так — жартам. Не дай божа разалуцца, а нам яна яшчэ сеіць і сеіць.

Навінен сказаць, што характар вясны ў нашым калгасе (а яна відаць у кожнай гаспадарцы сваёй) за апошнія гады значна памякчэў. Я падазраю тут адну прычыну, — любіць, каб дагаджалі. Чым лепш угноіш глебу, чым лепш адрамантуеш тэхніку, ладрыхтуеш насенне — тым яна ласкавей. Летась дапамагла нам вясна атрымаць на круг па 21,3 цэнтнера збожжжа з гектара, па 164 цэнтнеры бульбы. А там, дзе ўдасцаль збожжжа і малака. Надалі на кожную наробку без нечага па 3 тысячы літраў.

Ну, а сёлета, у такі знамянальны юбілейны год, мы радылі дагадзіць вясне яшчэ лепш. Арганізавалі ў яе гонар сапраўдны парад тэхнікі — усе 28 трактараў, гноераскідальнікі, плугі,

культыватары былі пастаўлены на лінейку гадоўнасці яшчэ ў лютым. А як ішла вясна па нашых палях, дык, відаць, заўважыла, колькі буртоў панастаўлена, зірнула ў сусекі — і тут было што паглядзець — зярнятка ў зярнятка.

Адным словам, так добра, як сёлета, вясну мы яшчэ ніколі не сустракалі (а я ў Міхлове нашым ужо дваццаць гадоў).

Ну, а прасім мы ў вясны нямнога. Хай паспрые, каб сабра-лі мы не менш як па 23 цэнтнеры збожжжа з гектара, да бульбакі — 180—185 цэнтнераў. Інакш нельга — такія нашы абавязальствы...

Юрый СЕМЯНКА,
кампазітар, заслужаны дзеяч
мастацтваў БССР

Сёлета вясна для мяне і для маіх калег, што пабывалі ў Чувашы на Днях беларускай музыкі, пачалася з тых непаўторных ранішніх зоркаў, якія прамяняцца сонцам над Волгай. Быццам птушкі, мы паліцелі сустракаць яе на ўсход, панесышы да братоў-чужакоў на крылах песні нашы душы і радасці, спадзяванні і мары, якімі яны адлюстраваны ў музычнай плыні. Магчыма, таму, што ўражаны ад сустрэчы на гэцінай чувашскай зямлі яшчэ не астывлі, маладзёцкімі ідэямі нас не сустракалі з такой сардэчнасцю. У ёй, гэтай сардэчнасці, была і самая шчодрая непасрэднасць, калі аўдыторыя падхоплівае і спявае разам з артыстамі, і ўявае дасведчаных слухачоў народнай і прафесійнальнай музыкі.

Асабісты творчы справы! Неўзабаве чакаецца прэм'ера оперы «Калі ападеце лісце» (вясніце, вясной з падмошткаў тэатра мы заспяваем пра іншыя поры года). Напісана яна ўжо даўно, але так званы творчы працэс, калі аўтары і пастаўшчыкі працуюць у садружнасці і, як вы здагадаецеся, у спрэчках і дыскусіях, зацягваюцца. Гэтымі днямі тэатр паказаў спектакль грамадскасці, а пакуль што мы яшчэ і яшчэ раз пільна прыглядзімся да знойдзенага, абмяркоўваем, «ашліфуюем».

Вядома, мне прыемна, што напярэдні Першамай мы з лібра-рыстам Алесем Бачылам можам распылаць запрашэнні на прэм'еру.

Але зноў пра тых, пра чувашскія ўражаны... У мяне іх столькі і ўсе яны такія светлыя, што я, як кажуць, чую, што недзе ў душы трыміць музыка. Магчыма, аднойчы на досцітку я сяду да інструмента... раскрыю чысты аркуш нотнага паперы... І ўпадзе на пяць лінеек першая нота... Гэта будзе

пачатак мелодыі, падказанай жыццём, братствам, сардэчнасцю маіх новых сяброў на Волзе.

Галіна БЯГАНСКАЯ,
архітэктар

— І нас, архітэктараў, вясна кліча ў дарогу... Вось і сёлета, неўзабаве перад Маём, я пабывала ў пасёлку Леніна на Магілёўшчыне. Як кажуць, клопаты на архітэктурнаму наглядзе...

Справа ў тым, што наш інстытут — «Белгипрарэстаўрацыя» — спэцыялізаваўся на рэстаўрацыі будынкаў ужо гандлёвага цэнтру, балніцы. А я спраентавала Дом культуры...

Гэта не першы мой праект, але ўсё адно хвалюся — як будынак атрымаецца ў натураль. Ён жа павінен арганізаваць усе пошчы пасёлка, усе яе архітэктурны ансамбль. Пакуль што Дом культуры яшчэ без аддзелкі — я ўбачыла цагляную ікладу. Спадзяюся, калі будаўніцтва завершыцца — мыхтары пасёлка будучы задаволены. Бо ў Доме культуры — і глядзельная зала на 400 месцаў, і пошта, і бібліятэка...

Вось такімі радасцамі і клопатамі сустракаю Першамай.

Людміла РАУЦКАЯ,
малодшы навуковы супрацоўнік Інстытута біялогіі
Акадэміі навук БССР

— Ой! Вы мяне засталі знікаю. Я проста гуляю... Вось узла малыхі... Зараз... зараз... Вы мяне фатаграфуеце? Трэба ж суценку на дзядзючынцы паправіць.

Спадыюся, што гэта вясна будзе для мяне шчаслівай, але боюся пра гэта гаварыць. Разумеюся — боюся. Нядаўна скончыла аспірантуру, ужо гатова дысертацыю, трэба абараняцца. Можна, калі вы мне скажаце традыцыйнае «ні публікацыі» дык усё і будзе добра?

Ну што ж яшчэ? Самае галоўнае, відаць, дзеці. Нашы дзеці. Сёння яна сказала першае слова, пакуль што аразумела толькі для мяне. Прайдзе час і яна стане мастачкай ці ўрачом, ці лётчыцай... Але для мяне яна заўсёды застаецца маленькай дзядзючынкай, малым мам.

[Заканчэнне інтэр'ю — на 2-й стар.]

У СУЗОР'І НОВЫХ ГАРАДОУ

ГЭТА агні Нава-палацка. Горада, якому сёлета спадзляецца дзесяць гадоў. Высока ўзняліся трубы яго заводаў, шырока і прасторна яго вуліцам, што пралягалі там, дзе яшчэ нядаўна было чыстае поле... Навапалацк... Маладыя сонечныя горады, колькі іх сёння на нашай чудаходнай беларускай зямлі! Зямлі гераічнай, зямлі самаададзенай працаўнікоў.

ПЕРШАМАЙ... Чаму гэта святая так доўга помніцца кожнаму з нас? Відна таму, што яно для кожнага савецкага чалавека заўсёды звязана з добрымі і светлымі надзеямі.

І вось сёння, у прэдадзены Першмай, перагарнуў і свае старыя бланкеты, і многае, многае ўспомнілася...

Першы гады першай пцігодкі... Быў камсамольцам, членам бюро Кімавіцкага раённага камсамола. Перад першым маем трыццаць другога года атрымаў па лісьце «Б» чатырыста грамаў хлеба і амаль усё ёў у той жа вечар. Назавтра пайшоў на дэманстрацыю і разам з іншымі вясельчакіма задрона і бадзёра спяваў песні.

На другі дзень святая ўсё кімавіцкага камсамола рушыла ў Касцюковіцкія лясы, — там меліся адбыцца вялікія асаваўмаўскія маневры. Мы — «чырвоныя», касцюковіцкія камсамольцы — «сінія». «Чырвоныя» павінны былі наступіць на «сініх». «Сінім» выдала абараняцца, аднак дазвалялася і контратакаваць.

Атані і контратакі многа часу не займалі, бо тут найбольш усе зводзілася да крыкаў «ура». Вярнуліся дадому на самым світанні трыстага мая. І стомленыя, і галодныя. Але хоць бы хто захныкаў, пасмардаўся. Рогат, жарты, песні. Я цяпер бываю, здзіўляюся, адкуль браўся тыя сілы і бадзёрасць. А, нарэшце, і даўнага ў гэтым нічога няма. Быў май, была маладосць, была неймаверная апантанасць ідэяй, дзеля якой мы жылі.

Наступны май — сорак пятага года. Пасля чатырох франтавых раненняў быў я ў афіцёр-

МАЕ ПЕРШАМА

скім рэзерве. Святкавалі Першмай у радаснай надзеі на бліжнюю перамогу.

Здарылася так, што неўзабаве пасля святая мяне дэмабілізавалі, яно было настаянікам. Прапанаваў ехаць дадому, у родны Мінск. Ехаў у дзень Перамогі. Усюды на станицях, паўстанках і прадарожных вёсках палыхалі чырвоныя сцягі. У мяне было такое адчуванне, што яны палыхаюць з першага мая: людзі ўжо з таго дня чаналі вялікага святая Перамогі і сцягоў не здымалі.

Свайго Мінска я не мог пазнаць. Па руінах пайшоў шукаць той утульны домік, дзе некалі кватараваў. Ён быў на вуліцы Карла Лібкнехта, каля савецкага вымяшчэння, — я спадзяваўся, што туды на дайшла разбураўная няўмольнасць вайны. Домік сапраўды ўцалеў, але гаспадары загінулі. Новыя гаспадары мяне не пусцілі.

Першую мірную поч я пракараў у драўлянай прыбудовы ваванала. Трохі драмаў, седзячы, трохі размаўляў з суседзямі, з тымі ж бліздымамі, як і сам. На золка зноў пайшоў у горад шукаць якое-небудзь прытулку. За руінамі ўсходзіла чыстае і яснае сонца. Здавалася, што яно і ніколі не засланіў нарахавым дым. Пад светлымі праменнямі нават і разбураныя будыні выглядалі велічна. У мяне яшчэ не было ні кватэры, ні работы, я не ведаў, што чаканае мяне заўтра, але ўпэўненасць у тым, што ўсё будзе добра, што

Аляксей КУЛАКОўСкі.

цяпер, пасля Перамогі, мы пераадолеем самыя вялікія цяжкасці, усё больш і больш авалодвала мною.

Многа было ў жыцці памятных Першмай, але спыніся яшчэ толькі на адным. У сорак шостым годзе на другі дзень мая сабраўся ў паехаць у мае Кулакі, наведваць брата і матулю. Згаварыўся з адным знаёмым шаферам, і мы рушылі. Той май быў у нас дажджлівы, але хто ж гэта байца вясенні дажджоў? Да Слуцка — бруканавая дарога, а там да майей вёскі — рукой падаць, яшчэ даўцаць з такім кіламетраў.

Сапраўды, да Слуцка даехалі хутка, я ўжо ўчуўшы, што неўзабаве ўбачу сваіх родных, адначу ў сваёй сям'і, адваду душу ў шырых размовах. Вось ужо і старобінская дарога, асталося толькі грэбля пераехаць, і лічы, што дома.

Грэбля мы не пераехалі, зацелі і так глыбока, безнадзейна, што нават дзверцы машыны цяжка было адкрыць. Я разубіўся, здаецца і на фронце са мною такога не было. Глянуў на шафера, а ў яго таксама вочы забегалі пахлава і радзубленая. Дзень, прада, вялікі, да вечара яшчэ многа чаго можна перапрабавалі, усё спосабы ўжыць, але ж можна і заначаваць тут. Шафер скардзіўся, ды і я сам гэта адчуваў, што машына вельмі слабая, яна чым чаго і думаш, каб яна сваім ходам выбралася з такой размешанай

грузавікам багны. Буксірам таксама наўрад ці што можна было з зрабіць: парэш зацепку, а то і што больш важнае.

— Разуваемся! — сказаў нарэшце я.

Босымі, абышлі мы кругом машыну і канчаткова ўпэўніліся, што без старонняй дапамогі нам адсюль не выехаць. А па дарозе амаль ніхто і не ехаў, — надвор'е было незвычайнае ды і святая ўсё-такі.

Амаль да самага вечара мелі мы цягучую старобінскую грэбля. Спачатку мне спадава было, што так марна прадае мой гаспадар час, а потым чамусьці зніклі і сум, і прыда. Можна ж правесці адзін Першмай і вось так. Затое не забудзецца ён ніколі. Астанецца ў памяці і гэты Старобінскі шлях. Не доўга яму такім быць. Усё больш і больш авалодвала ўпэўненасць, што хутка наша Старобіншчына не будзе палыхаць людзей сваёй балочыстай грэбляй. Пройдзе год, два, ну няхай яшчэ адна пцігодка і ўсё зменіцца тут, як і ўсюды ў нашай краіне.

І вось прышоў наш іперашні Першмай. І сапраўды ўсё тое, аб чым я тут успомніў, стала ўжо даўняй гісторыяй. Некаторыя маладыя могуць нават і не паверыць, што так некалі было. Часам і самому не верыцца.

Наўжо быў такі час, калі даваў хлеб па картках? Ужо зацеліся нават, што ў магазінах часам не хапала мяса ці малака. Чаго цяпер наму не хапае ў нашых гаспадарствах, ЦУМах, ГУМах? Праўда, некаторыя мод-

ніцы могуць сказаць, што малавата мадэльныя тупляў і боцінаў. Але па гэтым жыць можна, тым больш, што ёсць добрая надзея: неўзабаве і самыя заўзятая прыхільніцы мод скардзіцца не будуць.

Наўжо быў такі час, калі наш Мінск ляжаў у руінах? Усюду свету вядома, які ён прыгожы і велічны цыпер. А які яшчэ будзе праз некалькі год? Надаўна я меў магчымасць пазнаёміцца з генеральным планам нашата горада. Цяпер гэты план здаецца ледзь не фантастычным: падземныя дарогі, новыя рэкі, азёры, паркі, дварцы, мікрараёны. Але смелая фантастыка стане рэальнасцю, — у гэта я веру, як верыў некалі ў тое, што наша родная сталіца ўзнімаецца з руін.

Наўжо быў некалі такі час, што я паўднёўкамі сядзеў з машынаю ў грэзі непдалёку ад сваёй вёскі?

Цяпер туды можна заехаць за паўтары гадзіны. Асфальтаная дарога ідзе каля самых маіх Кулакоў. Ад грэблі той даўно след праствыў, і ўся наша мясцовасць стала цяпер зусім іншай. А што скажа пра Кулакі ці пра Чыжычкі — сельсавет маіх землякоў? Некаторыя чыжычкі паселіся і зусім ужо няма, — яны зліліся з новымі горадам хімаў і шахцёраў, Салігорскім. І мая вёска цяпер ужо не вёска, а, можна сказаць, — прыгарад.

І гэтак, напэўна, у кожным кутку нашай слаўнай і неабсяжнай Радзімы.

Гэты Першмай я трохі ўспомніў пра сваё і кожны савецкі чалавек можа ўспомніць таксама пра сваё. І ўсё гэта будзе цінна і змянальна, таму што жыццё наша напэўна няспынным, імклівым педзеям, вялікім пераўтварэнням, якія ўсё больш і больш набліжаюць нас да камунізма.

А. ЗАХАРАУ. Першы ластаўні (дзіяграўрава).

ВЯЛІКАЕ СЛОВА — САЛДАРАНАСЦЬ

Алесь СТАВЕР.

Ёсць словы, якія мы вельмі часта вымаўляем, пішам, але над глыбокім значэннем якіх, бываю, не заўсёды задумваемся. Першмай — дзень салдарнасці працоўнага люду ўсёго свету... Для мяне гэтае слова — салдарнасць — заўсёды напоўнена самым высокім сэнсам. І сёння мне хочацца расказаць невялікае тра салдарнасці простых людзей розных нацыянальнасцей. Прывадаю тое, што даваўся самому спазнаць і перажыць.

...Вясной 1944 года ў час фашыскай блакаты Багомольскага партызанскага краю я губіў бацькоў і, трапіўшы да фашыстаў, быў зарэчаны ў Германію, у канцлагер.

Была ў нашым лагэры смуглявая прыгожая дзяўчына, незвычайна янавольная. Наглядзеўся на год, на пляжы катаржыню працу, яна не траіла чалавечай годнасці і аптымізму. Як толькі англа-амерыканскія самалёты наляталі на горад, ахоўнікі загнанні нас, нявольнікаў, у доўгі бункер. Навокал гручоўчы бомбы, дражыць зямля, бункер хоцдым ходзіць, а смуглявая прыгожая становіцца на прахадзе і пая песні. Кожную ніч памыяваў вадой абрушчыма на бункер, людзі зналі гэта, але ніхто не пералічыў спяваць, песні яе будзілі, і ў сэрках взыку працу да жыцця, праглынуць страх і голад. Я чаму ўспомніў гэту спявачку? Усё вядома, што яна шытае, вядома, які ставіліся фашысты да шытоў, але ніхто не вядоў смугляваю спявачку. Яе аберагалі, яе любілі. Шкала, што я не памятаю яе імя. Помню толькі, што яна савабіла добра спявала песню «Чыліта», смуглянку так і звалі ў лагэры — Чыліта.

Успамінаецца і такі факт. Аднойчы лагэрыя ахоўнікі заапрамі мяне ў двухголку і загадалі везці старыя інструменты ў горад, там рабочая ямяшка каманда рамантавала дамы, разбітыя англа-амерыканскай авіяцыяй. У горадзе было шмат нявольніц лагэраў. Цягнуць двухголку каля высокай калочай агароджы, я паучу, як нехта паклікаў мяне — «Русці! Русці!» Я вярнуў галаву і ўбачыў французскага ваеннапалоннага. Ён праз дзот працігнуў мне кавалачак хлеба.

Розныя людзі былі і срод немцаў. Калі я завянуў двухголку да вямчэкай работнай каманды, адзін паклікаў мяне, упатыйні ад іншых, сунуў мне ў кішчыню бутэрброд.

Помніцца, як нявольнікі — бельгіяны, калі іх гналі на работу міма нашага лагэра, імкнуліся перадаць нам праз дзот ці кавалачак хлеба, ці яблык. Перадачы ад інашэцаў, мы, малая нявольнікі, дзівіліся са старэйшымі. Не ведаю, ці перадачы бы я годлы у канцлагеры, калі б не гэты падтрымка. Паўднёлая ўпэўненасць, што я не адзінока, што ёсць людзі розных краін, не абыяковыя да майго лёсу. Я тады ўспамінаў сваю настаўніцу Гаяву Кузьмінчыну, якая перад вайной наляраўдзаны першамайскіх свят гаварыла нам аб міжнароднай салдарнасці працоўнага люду. Вярнаць яе слоў мне даваўся праверыць у горні.

Пад канец вайны фашысты прыгяд нас у горад Вуперталь. Там на руінах рамаў сталі дашчыта багачы абвесныя калочныя дзотам. Раўніт тут быў перастанавіць вент, пад канец вайны фашысты пераваўрылі яго ў вялікі інтэрнацыянальны канцлагер. Там былі рускія, італьянскія, французскія ваеннапалонныя, нявольнікі з розных акупіраваных

ШТРЫХІ ВЕСНАВОГА НАСТРОЮ

Георгій ГУРЫНОВІЧ,

кіраўнік лабараторыі фотакіміі інстытута фізікі АН БССР, кандыдат фізіка-матэматычных навук

Вясна, вясна... Відна, вясной кожны фізік абавязкова становіцца і лірыкам. Ну, а калі гаварыць пра мяне асабіста, дык мае спецыяльнасць і лірыка. Так, так, не здаўляецца. Колькі вершаў прысвечана сонцу, колькі разоў пазы апелі, як выклікаецца першы зялёны лісток... З усім гэтым я і маю справу, бо вывучаю адну з самых складаных праблем у прыродазнаўстве — фотасінтэзу. Гэта пераўтварэнне ў раслінах энергіі святла...

Што, усё ж такі дакладная навука? О, каб ведалі вы колькі пазіў у кожнай новай знаходцы, кожны новым адкрыццём!

Мяне, відаць, і падштурхнула зацікава праблемай фотасінтэзу даўня, з дзіцтва, калі яшчэ бегаві басанож па вясковай вуліцы (я з-пад Барысева), любоў да лесу, да зялёнага, да вясковых пахаў. І як гэта бываю, мае спецыяльнасць шчыра больш узмаціла гэтую любоў...

Кожнае лета мы з жонкай (яна таксама фізік) і дзецьмі адпраўляемся ў падарожжа. Ужо абездзілі ўсю еўрапейскую частку Савона і на машыне. Чэ хов ад Па Дняпры, напрыклад, дабіраліся да Кіева...

Ну, а там, дзе рака, там і аквалангі, і вадзяныя лыжы...

Маршруты нашых падарожжаў працягнуліся і за мяжу. На машыне мы абездзілі Венгрыю, Чэхаславакію, Балгарыю, Уманію. Гэтым лёткам абіраемся наведваць Германскую Дэмакратычную Рэспубліку і Польшчу...

Восі і ўсё, што я магу адказаць на пытанні інтэр'ю. Але ж яшчэ пра адно забаву... Праз некалькі тыдняў я буду абараняць доктарскую дысертцыю.

Аляксандр ДЗІТЛАУ,

фотажурналіст

Калі яшчэ, як не вясной, у фотарэпартажы стаялі прычыны ўспыску — спыніў імгненна. Пайшоў лед, Грані прыліцелі. Выйшоў у поле трактар. Дзеці гулялі ў класы... Адым словам, — дзім і здымаю...

Зараз вы чанеце ад мяне расказу, што менавіта зноў я не чакаў, бо нічога не здымаю. Не, не — жывы, здаровы, і фатаграфію не разаброў. Але захапіла мяне новай для мяне справа — кінематограф.

У другой палавіне красавіка здымаўся прэміер тэлевізійнага фільма «Свет спыненых імгненняў». Яго задумалі мы з фатаграфамі інжынерам Барысам Зубікам як расказ аб жыцці планеты, зямлі, як спробу праамастраваць сілу фатаграфічнага абраза. Больш як паўтараста фатаграфій, якія суправаджаюць музычны, глядзючы на тое, што да іх не дадзена ні аднаго слова тэксту.

Гэтай жа вясной мяне запраціў рэжысёр Уладзімір Арлоў прыняць удзел у стварэнні тэлевізійнага фільма-канцэрта. Мне трэба было зрабіць каля двухсот фатаграфій, якія б з'явіліся свавольна з зялёнага павільна канцэртнымі нумарамі, што зноў кінааператар Андрэй Бычынскі. Мае шэфы растульваюць, што здымаць я павінен пачуць інакш, а не як звычайна. А я кожную раўніцу працягнуа раней як звычайна... Лес спыненых імгненняў не дае мне спакою...

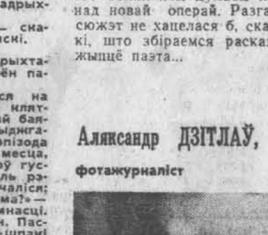
У час, калі ўсё маладзее і пвіце, нараджаюцца новыя пацупці, прыходзіць натхненне, — вольна там нарапістаму Пегасу. Не аднойчы і мне дапамагаў вяснова настроі. Мінулы мае вёсны засталіся ў вершах, пэмах, нават у назвах некаторых кніг — «Полых вясна», «Зоры вясенні»...

Селетная вясной, калі меркаваць на назвах твораў, у мяне круху «зіма», але настроі «вясны» выйшла кніга «Снежная балада», неўзабаве недзе ў сярэдзіне мая — адбудзецца прэміера оперы Юрыя Семіянавіча «Калі ападае лісце» на маім лібрэта.

У кнігу ўвайшлі вершы апошніх гадоў і найбольш значныя творы з ранейшых зборнікаў. Гэта — падрахуны ўсёй творчай дарогі, падсумаванні вопыту, што набіраючы да 50-й вясны: «Галы не спынілі, май жыцця не ўловіш, і не сатры ніякай жарства расстання суму, радасці любові, бялоуай крыўды, шчасця харастава...»

Алесь БАЧЫЛА,

пэат, заслужаны дзеяч культуры БССР

У час, калі ўсё маладзее і пвіце, нараджаюцца новыя пацупці, прыходзіць натхненне, — вольна там нарапістаму Пегасу. Не аднойчы і мне дапамагаў вяснова настроі. Мінулы мае вёсны засталіся ў вершах, пэмах, нават у назвах некаторых кніг — «Полых вясна», «Зоры вясенні»...

Селетная вясной, калі меркаваць на назвах твораў, у мяне круху «зіма», але настроі «вясны» выйшла кніга «Снежная балада», неўзабаве недзе ў сярэдзіне мая — адбудзецца прэміера оперы Юрыя Семіянавіча «Калі ападае лісце» на маім лібрэта.

У кнігу ўвайшлі вершы апошніх гадоў і найбольш значныя творы з ранейшых зборнікаў. Гэта — падрахуны ўсёй творчай дарогі, падсумаванні вопыту, што набіраючы да 50-й вясны: «Галы не спынілі, май жыцця не ўловіш, і не сатры ніякай жарства расстання суму, радасці любові, бялоуай крыўды, шчасця харастава...»

Опера — пакль ішчэ не ажыты клопат. Асновай для лібрэта паслужыла мая пэма «Загорская вёсень». Яна — аб падзеях, можна сказаць, сённяшніх, а сучасныя матэрыялы, як являю, асвойваецца операй іллітка. Таму перад прэміярай вельмі хваляюся — і за сабе, і за выканаўцаў — перадаваць у оперным спяванні пацупці сучаснай назавачай цяжка...

Клічуць новыя планы, задумі, справы. У чарніках вершы, якія спадзяюся хутка закончыць. Можна паспею заць тое-ёе «Дзень пазіў» — 1968». Закончаны вершы «Хатынскія званы», які, магчыма, стане песняй. Хатынь — спяленая немцамі вёска, на месцы якой узводзіцца як-помнік званы, —

Канстанцін КАТЛІНСкі,

заслужаны артыст Марыйскай АССР, мастацкі кіраўнік агітбрыгады Рагачоўскага раёна

У селетную вясну нашай брыгады, які камуць, хоць разарыць. Не паспее прыехаць з аднаго калгаса, як ужо запрашае другі. Званю, тлумачу, што мы будзем выступаць па графіку, — крыўдзіцца. Ды яно і зразумела, хочацца людзям кутэй падыхаць святлочным першмайскім, перадыбным настроём, атрымаць зарад вяслоў і бадзёрскі. Ну, а мы — людзі лётны падым. Трэба выступіць — едзем.

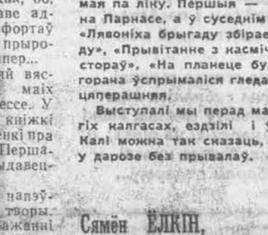
Імчы у калгас імя Кірэва. Раззагналі, кіруме проста ў калгасны клуб. А наля Заполля выходзіць на дарогу механізатары, перамаюць, кі невадаць: «Куды, пераварышы? Ды ў сляе ж амаль няма ніводнай душы, усё ў полі». Глядзім — і прада. «Будзем тут выступаць», — ошылі.

Механізатары — народ ішчытны. Выбраві для нас прыгожую лугавіну, абгарадзілі машынамі — тут і «шырма-занавес», тут і «пакой для грыміроўкі, пераапраанна. Шмат сабралася народу, утварыліся нываісныя групы: хто расхрыстаны, разгарачаны работай, хто ў пиле і мацуе, адно збылі ды вочы блішчаць, але ўсе вясны, аўдыторыя вельмі ўдзячная, і мы былі проста шчаслівыя, што прынісімо людзям радасць.

Спваілі — гураем і сава, «кырцілі» «Лявоніху», «Крыжакі», «Беларускую полкуну». Задзёрыстая ў нашай брыгадзе моладзь, бяваю,

Сялян ЕЛІН,

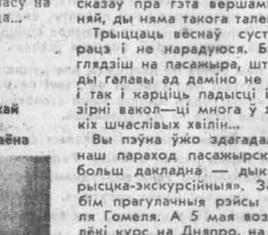
капітан цэпахода «Емільян Барыкін»

Вы былі калі-небудзь вясной на Сожы? Прыгажосць такая, што не адрывае вачэй. Так бы здаецца і сказаў пра гэта вершамі, ці песняй, ды няма такога таленту... Трыццаць вяснуў сусветнаму раўні і не нарадуюцца. Бываю, паглядзіш на пасажыраў, што сядзіць ды галавы ад дамяно не паднімае, і так і харціць падсціць і сцязаці зірні вакол — ці многа ў жыцці такіх шчаслівых хвілін...

Вы пэўна ўжо здагадаліся, што наш пароход пасажырскага. А калі больш дакладна — дык мы створыцца-экспедыцыя. Зараз стубім прагулячыся рэйсы па Сожы імя Гомяля. А 5 мая возьмем дамы вёкі курс на Дняпро, на Кію.

Прыяджайце!

Фёдар СМІРНОУ,

кіраўнік Мінскага тэатра зялёнага будаўніцтва

Сяджу на тэлефоне, чакана званка з Сочы. Абсалі прсылаць самалёткам да святая пднёўнага вестуноў вясны — думкамыя ружы.

Толькі што адбравіў з абража тры машыны з расадай кветак. У парках, скверах, на вуліцах сталіцы нашы кветкаводцы саваіць цяпер незабудкі, віёлы, стартрокі, савадзікі — каля мільёна штук, так што турбот хапае.

У адкрытым грунце дасяваюць у нас цюльпаны, нарцысы. Каб пакарыць працэс цюльпанаў, закрываем іх поліэтыленавай пдлінкай. Штодзёна кветкі пастануюць у магазіны.

Гаворачу, кветак не хапае. Гэта так. Але хутка іх будзе больш: над Мінскам будучы будаўніцтва ў краіне кветкавая фобія. Удз адно кветак ніколі не будзе хапаць закаханым.

НА ПАЧАТКУ ДАРОГІ

У хале Мікалая Шэўкі тлумна, накурана. А гаспадыня, дэтка Наталія, усё сустракае хлопцаў і дзяўчат.

Праходзіць, гэсікі, будзіць, як дома. — Мія хупенька, за адным рыпам. О-о, ды тут ужо і сесці няма дзе!

— Не ганарыцца, прынісе ногі і сьлязьце, — жартуе баяна Вольга Арабей.

Хлопцы і дзяўчаты закідаюць паўкажушкі, бравэры, паліто за коміні або на дожак, далучаюцца да прысутных. Гамонка ў кожнай групцы свая — пра забастоўкі ў Кракаве і Гродзі, пра лёс разгромленай Грамады. Во і сёння часогіны шпінгарылі на вясцы паліцэйскія Гурэцкі і Кавальскі. Ці не збіраюцца ўваляцца да каго з вояскаў?

На ўсёнае брыкаюць на гітары і мадэліне Валодзя Шайбак і Іван Вірковічкі. Ніяк не настроіцца.

А калі пачынае іцца адна група хлопцаў і дзяўчат, яны парываюцца спяваць. Тут пакрыўчае Іван Тарасевіч, спрабуе дырыжываваць.

Дэтка Наталія прачынае юшчу, каб выцягала дым, і лёс на печ, займае спой нагадальны пост. Паступова спевы наліжваюцца. Складуць суладзіны, шція гукі цяжкіх, нібы рукава пад снегам, Гамонка, як той снег, расце, ападае. Песню падхопліваюць усё больш таласоў.

Ой, салавейка лугамі, Не шчыбіць да зары, Не шчыбіць да бары, Не будзі маея жані!

— Хлопцы-дзяўчаты, дальбог хораша, каб я так жыў! — не утрымаўся ад захвалення Іван Тарасевіч. — Давіцеся яшчэ што...

І зноў спявалі. Паддаліліся ўжо і падгрывалі ім Валодзя Шайбак і Іван Вірковічкі. А потым уваляліся ў хату ішчэ яны Шайбакі — Серафім, Зіна і Грыша. Малодшы Грыша, — з бубнам. Загрымце, зазымце ім яшчэ з парог. Мужыкі сплупі поўна, і ўсе завярнулі ў скоках.

Давіцеся зробім сапраўдны хор і аркестр! — прапавідаў Іван Тарасевіч. — Будзем выступаць з канцэртамі.

Іван Мікалаевіч, мы — за! — падтрымалі яго дзяўчаты, а Вольга Арабей дадала: — А ты кіруй намі, ты самы Галасей.

Хлопцы былі больш разважлівыя. Дзе выступіць? Напрасіцца да каго ў хату, дым толькі артысты і ўлезуць. А клопаты колькі людзям! Дык небяспечна, каб не прычэпіліся Гурэцкі з Кавальскім, інструментаў не паламаці. І чаму толькі хор і аркестр?

— Будзем і п'ескі ставіць. Я бачу ў аднаго гімназіста «Чорта і бабу» Кудзелькі. Складу спецыяльна ў Наваградку, папарашу, — падрадзіў Міхась Шэўка. Ён вучыўся ў Наваградскай гімназіі, а цяпер быў якраз дома, прыехаў на каляды.

Пасыпаліся і іншыя прапановы. Рэзульты правадзіць пакуль па хатах. А выступаць можна будзе ў гміне Чарнухі Андрэя. Ён дзядзька памаркоўны, ды гміно Аудэ.

Давіцеся без дэкларацый. Хто колькі можа... — затрос шапанка Міхась Тольма і першы, папаворачыцца на кішчык, успяў дэкалякі гронаць. — Дзярава купіць, сідзу зробім.

Назбіралі тады на чатыры кубаметры лесу. Тут жа вызначылі каму ехаць у лясніцтва купляць і працягваць лес, каму дастаўляць у Заполье. Распалівалі потым на дошкі ўручную, на колах. Талакоў і сідзу ў гміне рабілі.

У дзень канцэрта гармоніку рынаў каля гміна ад самага ахвота. Моладзь тапчалася на таку, гралася: марозік шцінуў шцітаваць, хоць ужо і сьнег на вясну. Прычёмкам пацягнуўся ў гміно і старэйшыя. Стаілі ў гміне, не распрэнаючыся, густа дыхалі парай і тугітывым дымам,

Дзе Нёман бурлівы...

ПРА ЗАПОЛЛЕ І ЗАПОЛЬЦАЎ, МУЖНЫХ І ПРАЦАВІТЫХ, ПРА ІХ НЯЛЁГКІ І ШЧАСЛІВЫ ЛЁС, ПРА ПЕСНЮ, ШТО ПАМАГАЛА ЖЫЦЬ І ЗМАГАЦА ЗА ЛЕПШУЮ ДОЛЮ

Спяваюць запольцы.

паць), то і сонца ўзышло, давалася адразу ехаць у поле, каб не крчычалі банкі.

За вясну і лета 1928 года дала на навакольных вёсках 28 п'ятных канцэртаў. Не менш выступалі і ў наступныя гады. Зборы былі неабліга, ішчы раз за адну вырочку можна было купіць дзе каровы. Кулацкі шчыт, грошы, не ўсе. Уздэльнікі гуртка вельмі дык не абавязкова ўсім было ішчы розныя ў гуртку былі людзі, і з імі треба было хаўрусавань, каб не так кідалася ў вочы тое, што робіцца пад шыльдай гуртка Таварыства беларускай школы. Куплялі кніжкі і, шчыткі, давалі грошы да дапамогі іншым гурткам ТБШ, гаварылі, быццам і Міхась Шэўка дапамагалі вучыцца ў гімназі. Але ў асноўным усё грошы ішчы ў фонд Міжнароднай артысцкай дапамогі рэвалюцыянерам (МОПР). Дзейнасць гурткаўцаў накіроўвалі партыйныя і камсамольскія чынікі Заполья праз такія, як Уладзімір Шайбак, Уладзімір Сурга і іншыя. А да іх ітначкі ішчы ад сакратара падпольнага райкома партыі Мікалая Тарасевіча. Праўда, аб тым, што ён сакратар, ведалі азінкі, хоць моладзь амаль штодня збіралася да яго дадому бачыць час, паслухаць таяком Мінск (у бацьку Мікалая быў радыё-прыёмнік).

Хутка пасля прыезду з Луцкевіч адчулі гурткаўцы, што Галя граіцца пеларма. Ім забаранілі выступаць у школе. Асабліва паграбавалі гэтага поп Любіч: гурткаўцаў, маўляў, дрэнна ўплываюць на школьнікаў. Зусім надала тады ішчы Мікола Аршоў падлучыў таварышаў, і на ўроку закона божага раптам заспявалі не божае. І ці не ў гэтых таварышаму работа, што па вясцы былі раскіданы, напісаныя ад рукі друкаванымі літарамі (адразу вясня, што не дарожава рука), лістоўкі, у якіх вясня заклікалі не хадзіць на работу ў панскі маейтат, супраціўляцца секвестратарам, што раквізуюць за няюдмікі жыт'вёу, «не быць гарбатым». А потым надалілі нават дэманстрацыю школьнікаў, неслі плакаты «Мы дамагаемся беларускай школы». Многіх тады павыганялі са школы, у тым ліку і Міколу Аршоў.

Паліцэйскія Гурэцкі і Кавальскі з ранку да вечара хадзілі па хатах, збівалі артыстаў гумамі. Скрывалі твар Івана Тарасевічу, Саўку Лейку, арыштавалі Івана Бязмена, Івана Копаця. У халоднах прапалі Зіну Рахманьку. Гурткаўцаў прымусілі, што яны зганьбілі, зашчыкалі грабеж «своёму маіц», быццам гэта рабілі падлучаная большыя паліцэйскара. Така паклілі «забастаўчы» моладзь: «Саўка Шэўка, Рыгор Мазур» ішчы старэйшыя хлопцы хадзілі да дарожнага староства Варшкіцага, прынісуці, як след. Прынясуці — усё выдумалі ён і Любіч. Прымуцілі яго скажаць пра гэта на народзе. А Любічу падкінулі пісьмо з парговай, што спяваць, калі не вызваліцца назад арыштаваным. Вымушаны быў Любіч ездзіць у Наваградку, вырочыць моладзь.

Вялікі сёння дзень настаў. Каб концы а нас за праду ўстаў, Тады настане новы свет, — Будзе Свет.

Пад словам Савет разумелі Савенскую ўладу. Мікалай Аршоў к таму часу ўжо быў не толькі сакратаром Запольскай чынікі камсамолу. Выбралі яго і сакратаром райкома камсамолу. Вымушаны быў халоп перайсці на нелегальнае становішча. Дзень у дзень абавязваў ён вёсцы стаянішчы Карэліцкага і Наваградскага раёнаў, і с'крозь узяць ішчы новай і новай камсамольскай чынікі. Пра яго няўлобінасць, адвагу, роўна, і кемлівасць народ склаў легенды. Шчыгарылі за ім па слядах, а ног абліналі шчыкі. Усё гэтай расстаўлялі пасты, некалькі разоў рабілі дошкі і засады ў бацькоўскім доме.

«У той даждзлівы вечар нішто не прадказала, што на дошкіткі размытыя трагедыя. Зняслены, мокры, зорны Мікалай Аршоў дамоў. Захацеў ён спаць на гарышчы, а не ў хане, каб у выпадку чаго лашчы было ўцячы. Усё нон маіц і брат Саўка не прыплюшчывалі воч. Адна — прывоўчыць у парадак яго алземе, другі — вартуючы сон. Сігнал падалі Міколу, як толькі ўчулі на вуліцу незнаёмую гаману і бразгат зоркі. І ўсё было б добра, каб не абвалілася сцірта друку, па якую веасцарожна скокнуў Мікалай з вышак. На грукат кінуліся паліцэйскія, адкрылі па ім страляніну. А сам ён у сьляне не страляў, толькі выбегчы ў поле, стаў адстралявацца. Але воль куля трапіла яму ў нагу, а потым і ў грудзі... Гурткаўцаму, які паабед да юнака першы, залася гэтага мала. Ён працінуў яшчэ грудзі хлопца шыткам.

Вестка пра забастоўку сакратара райкома камсамолу ўскалінула ўсё навакольных вёскаў. Міколу роўным не аддалі, хавала сама паліцыя. У дзень пахавання вуліцу Заполья былі зыбіты народам. Краўлі паліцаў, кіл фурманкі з трыной — і спыніліся ўсе дарога да самых могілак была заслана за нон кветкамі. Павярнулі на кружну, праз вёску Ласок, — і натоўп выпусціў ім наперад чараду хлапчукоў і дзяўчат. Белгі тым наперадзе і зза паух густа церушылі на дарогу п'ялёткі вярцінь і півонь, суквецці чырвопа-пунісовых гваздік. Ніхто не расцінаў губ, але пад натоўпам гучала «Вы жертвою паці...»

Пачалі разганяць усё запар... Многа дзён пасля пахавання на магіле Міколы Аршоў а'ўляўся жыцьцёвы кветкі, вышывалі на дрэве чырвоным сьцяг. І толькі калі паліцэйскія пачалі рабіць на могілках засады і страляні ў кожнага, хто набліжаўся туды, кветкі зніклі. Але не сцерлася людская памяць пра наога заступніка народа. Іван Арабей напісаў палыманьскія словы «Песні пра Мікалая Аршоў».

Служыў ён сумленна народу. Калі ведае концы аб ім, Мышчэ ён аддаў за свабоду. Ды ў п'есні застаўся жывым.

Вольна, на ўсё грудзі ўдзіхнуў запольцы ў 1939 годзе. Усё, што застаўся жывы, павярталіся з турмаў дадому. Івана Копаця абралі старшынёй сельсавета. Нягледзячы на вялікую занятасць, ён знаходзіў час, каб кіраваць і хорам. Ніколі яшчэ калектыў не быў такім мнагалюдным (сорок чалавек!), ніколі раіеі так не спяваліся, як тады.

Шмат было планаў у людзей, шмат светлых мар. Але не прайшло і двух гадоў, як на краіну напалі чужыны. Шмат моладзі з хору пайшло на фронт, а тыя, хто застаўся, мярэліся працягваць барацьбу ў падполлі. Пайшлі ў партызаны былія харысты Васіль Галіцкі, Іван Бар'яш, Зіна і Мікалай Шэўкі. Па даносу правакатара былі схоплены фашыстаў Іван Копаць, Саўка Лейка, Уладзімір Тарасевіч, Аляксандр Жук, Іван Шчымер. Усе загінулі ў гестапа.

Панзень, у 1942 годзе, за сувязь з партызанамі, былі арыштаваны Сера-

Цабам і нейкім студэнтам. Потым рабіла гэта адна, выбіраючы самыя глухіх ночы. Пыльсцят кіламетраў адоляла за паўдня, граніцу пераходзіла каля вёскі Качановыч, што пад Нясвіжам. І хавалася так 28 разоў, кожны раз прыносячы па паўдзюна кілі і брашуру. Закопвала ў падаемным месцы і ішла ў Заполье. Потым па літаратуру ездзілі ўжо каём, напараў воз то Саўка Шэўка, то Рыгор Жук ці іншыя хлопцы. Раскоўвалі ўсё ў мяшкі са збожжам ці снапы, дастаўлялі кашоўным груз у Карэлічы. Патаемнымі каналамі літаратура трапіла ў партыйны цэнтр, адтуль — па акругах. Частка кілі размыхідалася і паблізу. Аднойчы цяму код кілі пасіў у Нягневічы Іван Тарасевіч.

А ў Заполлі тым часам падзеі разгортваліся ўсё больш імява. «Паўлічку» ўдалося паставіць у больш-менш спакойных умовах. Тады залумалі ўзяцца за «Раскіданае гіздо». Вокладку і тытульны ліст кнігі абарвалі, прымаіравалі за імят «вотратку» ад нейкай рэакцыйнай п'ескі. Ігнац Булак і Іван Вірковіч павезлі яе да ваявоў. Даволі быў атрыман.

На дзень прэм'еры, шеста праінохаўшы, заявіліся сам камандант шчыткі Шумскі і шчыткі, натапаваны, як воякі, чалавечак і Гурэцкі з Кавальскім. Прып'ятыся і салты Эмітроў Барнос. Нягледзячы на такіх п'яных гасцей, Барнос усё-так ітраві.

Гэта было маё сапраўднае баявое крышчэнне, — успамінае Рыгор Шайбак. — Я Лявона Зябіка ітраві, а Іван Мікалаевіч Тарасевіч — Марылю, жонку Іявона. У яго наогул цудоўна атрымліваюцца ролі старых баб. За Сімона быў Павел Вірковіч, за Зоску — Каця Рахманька. Але сыграць нам не далі. «Запішцеся! Спішыце! Як то застало не вэброўнае!» І як сталі маляціць нас дубінкамі... Шчыгалі потым і ў дэфензіву, «Рэпубліцысты» — крычаць, аж пена на губах...

Не спыніў дзейнасці і хор. Калі нельга стала адкрыта гаварыць праду са сьняны, заклікаў да барацьбы, перайначвалі калідкі, велікодныя п'есы. На матыў «Вялікі свят...» спявалі:

Вялікі сёння дзень настаў. Каб концы а нас за праду ўстаў, Тады настане новы свет, — Будзе Свет.

Пад словам Савет разумелі Савенскую ўладу. Мікалай Аршоў к таму часу ўжо быў не толькі сакратаром Запольскай чынікі камсамолу. Выбралі яго і сакратаром райкома камсамолу. Вымушаны быў халоп перайсці на нелегальнае становішча. Дзень у дзень абавязваў ён вёсцы стаянішчы Карэліцкага і Наваградскага раёнаў, і с'крозь узяць ішчы новай і новай камсамольскай чынікі. Пра яго няўлобінасць, адвагу, роўна, і кемлівасць народ склаў легенды. Шчыгарылі за ім па слядах, а ног абліналі шчыкі. Усё гэтай расстаўлялі пасты, некалькі разоў рабілі дошкі і засады ў бацькоўскім доме.

«У той даждзлівы вечар нішто не прадказала, што на дошкіткі размытыя трагедыя. Зняслены, мокры, зорны Мікалай Аршоў дамоў. Захацеў ён спаць на гарышчы, а не ў хане, каб у выпадку чаго лашчы было ўцячы. Усё нон маіц і брат Саўка не прыплюшчывалі воч. Адна — прывоўчыць у парадак яго алземе, другі — вартуючы сон. Сігнал падалі Міколу, як толькі ўчулі на вуліцу незнаёмую гаману і бразгат зоркі. І ўсё было б добра, каб не абвалілася сцірта друку, па якую веасцарожна скокнуў Мікалай з вышак. На грукат кінуліся паліцэйскія, адкрылі па ім страляніну. А сам ён у сьляне не страляў, толькі выбегчы ў поле, стаў адстралявацца. Але воль куля трапіла яму ў нагу, а потым і ў грудзі... Гурткаўцаму, які паабед да юнака першы, залася гэтага мала. Ён працінуў яшчэ грудзі хлопца шыткам.

Вестка пра забастоўку сакратара райкома камсамолу ўскалінула ўсё навакольных вёскаў. Міколу роўным не аддалі, хавала сама паліцыя. У дзень пахавання вуліцу Заполья былі зыбіты народам. Краўлі паліцаў, кіл фурманкі з трыной — і спыніліся ўсе дарога да самых могілак была заслана за нон кветкамі. Павярнулі на кружну, праз вёску Ласок, — і натоўп выпусціў ім наперад чараду хлапчукоў і дзяўчат. Белгі тым наперадзе і зза паух густа церушылі на дарогу п'ялёткі вярцінь і півонь, суквецці чырвопа-пунісовых гваздік. Ніхто не расцінаў губ, але пад натоўпам гучала «Вы жертвою паці...»

Пачалі разганяць усё запар... Многа дзён пасля пахавання на магіле Міколы Аршоў а'ўляўся жыцьцёвы кветкі, вышывалі на дрэве чырвоным сьцяг. І толькі калі паліцэйскія пачалі рабіць на могілках засады і страляні ў кожнага, хто набліжаўся туды, кветкі зніклі. Але не сцерлася людская памяць пра наога заступніка народа. Іван Арабей напісаў палыманьскія словы «Песні пра Мікалая Аршоў».

Служыў ён сумленна народу. Калі ведае концы аб ім, Мышчэ ён аддаў за свабоду. Ды ў п'есні застаўся жывым.

Вольна, на ўсё грудзі ўдзіхнуў запольцы ў 1939 годзе. Усё, што застаўся жывы, павярталіся з турмаў дадому. Івана Копаця абралі старшынёй сельсавета. Нягледзячы на вялікую занятасць, ён знаходзіў час, каб кіраваць і хорам. Ніколі яшчэ калектыў не быў такім мнагалюдным (сорок чалавек!), ніколі раіеі так не спяваліся, як тады.

Шмат было планаў у людзей, шмат светлых мар. Але не прайшло і двух гадоў, як на краіну напалі чужыны. Шмат моладзі з хору пайшло на фронт, а тыя, хто застаўся, мярэліся працягваць барацьбу ў падполлі. Пайшлі ў партызаны былія харысты Васіль Галіцкі, Іван Бар'яш, Зіна і Мікалай Шэўкі. Па даносу правакатара былі схоплены фашыстаў Іван Копаць, Саўка Лейка, Уладзімір Тарасевіч, Аляксандр Жук, Іван Шчымер. Усе загінулі ў гестапа.

Панзень, у 1942 годзе, за сувязь з партызанамі, былі арыштаваны Сера-

фім і Ніна Шайбакі. Іх катавалі асабліва павярску і не адзін тыдзень, але так нічога і не дабіліся. Доўга былі не ведалі пра лёс сына і дачкі. Потым людзі пераказалі, што ў «Раўках» былі расстраляны юнак і дзяўчына, па прыметах вельмі падобныя на тых, каго расстралявалі старыя Шайбакі. Хлапчукі, якія наглядзі за жыта за расстраляна, расказвалі, як абіяліся перад смерцю брат і сестра, як высока ўзялі галовы. Раскапаў потым бацька насхеп прыспыланымі цэлы дзясей — пазнаў па вопратцы...

Не да п'есня быў запольцам. Сімяна, жудасная нот фашыскай акупанцы, здавалася, прудушыла ўсё жывое. Але жыццё не спынілася, не спынілася і барацьба. На змену загінуўшым ставіліся іншыя.

НАШЫ ПРЫЙШЛІ!

Лета 1944 года. Каторы дзень Карэліцкі тракт не сціхае ад грукату танкаў, аўтамашын, іржання копей. Нашы часці ідуць на захад. За Карэлічы войнам і змагацца не давалася: гарнізон разграмілі партызаны і ўтрымлівалі горад да падыходу рэгулярных часцей.

Потым на дарогах пацішэла, ў Карэлічах разамшліся ажно некалькі шпіталаў. Усё ўдалося будынікі заняты параненымі.

Марыя Осіпаўна Сурга, якую прызначылі загадчыца аддэла культуры райвыканкома, выклікала да сябе Івана Тарасевіча.

— Мікалаевіч, разлічваю на тваю дапамогу. Больш няма каму. Трэба тэрмінова, добра нават, каб ужо сёння, выступіць перад параненымі, надзіць іх маральны дух.

Іван Мікалаевіч разгубіўся. — Ой, Марыя, няма ж каму выступаць... Сама вадзіце... Хто і с'нь дома, дык тры гады губ не расцінаў.

— Вяля... — перайшла і яна на с'броўскі тон. — Вельмі треба, разуменш. Толькі ты зможаш знайсці, арганізаваць спейкаў. І ішчы треба нам загадчыць у раёны Дом культуры. Будзеш халідзі, з Заполья і скоды на работу, тут жа блізка...

Пайшоў Іван Мікалаевіч па хатах. Пачаў з першай — Вольгі Арабей. Яна з першых дзён спявала ў хоры, была лепшай актывісткай. Потым пайшлі ўжо ўдвая, каб дзячы было з жанчынамі гаварыць. Марыя Шчолакава, Марыя Рубанова, Ніна Бар'яш, Валя Булак і іншыя, усёго вясемнашчы чалавек, уступілі ў хор-агітбрыгаду. Але ўсё так, адразу ўжо сёння пайшлі ў Карэлічы выступаць не с'халелі. Развучылі спяваць гуртам. А хто і с'ромеўся: за час акупанцы абліналіся ўчынці, не было ў ным вясці на людзі. Т тады пайшлі Іван Тарасевіч і Вольга Арабей ўдвая.

Быў у Вольгі альт, чысты і густы, што звод. А Іван Мікалаевіч браў такія вярці, што былі толькі ахалі ад захвалення. Вельмі прыгожа атрымлівалася. Спявалі «Чачотку», «Жыў на свеце Іявон», «Біла жонка мужыка», «Ой, не кудыць, зязюленька, рана», «Ці свет, ці сьвітае...» І так вясла на вонь, ад гэтаў п'есняў шчылом і розным домам, што многія плакалі. Ішчы, заварожаныя за імі гудом — па мыхілах, падокама, альбы паслухаць іх у другім будынку яшчэ і яшчэ.

У наступныя дні выступалі і гуртам, усёй агітбрыгадай — перад часцамі, што ішлі на фронт, перад параненымі, састаў якіх увесь час мяняўся. З кожным выступленнем ажывалі душой і самі, ішчы рвалі з сябе паты, што столькі дзён і нязчы трылі іх сэрцы.

У першыя пасляваенныя гады хор, які развіўся з гэтай агітбрыгады, працявала чыжка. Але франтавік Пётр Шэўка, які ўзначаліў у 1946 годзе калектыў, здолеў арганізаваць людзей, падахлошыў. І на спейкі прыходзілі жанчыны з дзясей, старыя дзядзькі і шціткі. Першы поспех заімялі ў 1946 годзе. Яны добра выступілі на абласной алімпіядзе мастацкай самадзейнасці ў Баранавічах, а потым і ў Мінску. Танцавальная група са сваёй «Запольскай кадрыяй» трапіла нават у Маскву.

У ЗОРНЫМ ГАРАДКУ

З кожным годам расла слава запольскіх артыстаў. Да іх в'аджаліся карэспандэнты з усёго Саюза, частымі гасцямі ў спейкаў былі работнікі дамоў народнай творчасці і фалькларысты. Свайм чалавечкам стаў у Заполлі Геналь Іявонавіч Шцітвіч. Пра хор і вакальны ансамбль робяць падліперачы, здымаюцца дакументальныя фільмы.

У 1964 годзе запольскі с'екстэт разам з Гродзенскім ансамблем «Нёман» запрасілі выступіць на спейце Крамлёўскага гэтага. Гэта быў вялікі гонар, вялікая адказнасць. І ці треба гаварыць, з імят хваляваннем ехалі яны ў Маскву!

Шмат пабачыла Крамлёўская сцэна і не такіх артыстаў, ад сэрцы прысутных гродзенцы заўважалі ад нумара да нумара. «Даканалі» гледачоў запольцы. Па праграме яны павіны былі праспяваць ўсёго адну п'есню. Але ў зале не спыніліся крыкі «б'с». Дык нашто ім было паўтараць адну і тую ж п'есню, калі яны ведаюць іх с'отні!

Іван Мікалаевіч браў такія вярці, што былі толькі ахалі ад захвалення. Вельмі прыгожа атрымлівалася. Спявалі «Чачотку», «Жыў на свеце Іявон», «Біла жонка мужыка», «Ой, не кудыць, зязюленька, рана», «Ці свет, ці сьвітае...» І так вясла на вонь, ад гэтаў п'есняў шчылом і розным домам, што многія плакалі. Ішчы, заварожаныя за імі гудом — па мыхілах, падокама, альбы паслухаць іх у другім будынку яшчэ і яшчэ.

У наступныя дні выступалі і гуртам, усёй агітбрыгадай — перад часцамі, што ішлі на фронт, перад параненымі, састаў якіх увесь час мяняўся. З кожным выступленнем ажывалі душой і самі, ішчы рвалі з сябе паты, што столькі дзён і нязчы трылі іх сэрцы.

У першыя пасляваенныя гады хор, які развіўся з гэтай агітбрыгады, працявала чыжка. Але франтавік Пётр Шэўка, які ўзначаліў у 1946 годзе калектыў, здолеў арганізаваць людзей, падахлошыў. І на спейкі прыходзілі жанчыны з дзясей, старыя дзядзькі і шціткі. Першы поспех заімялі ў 1946 годзе. Яны добра выступілі на абласной алімпіядзе мастацкай самадзейнасці ў Баранавічах, а потым і ў Мінску. Танцавальная група са сваёй «Запольскай кадрыяй» трапіла нават у Маскву.

Шмат пабачыла Крамлёўская сцэна і не такіх артыстаў, ад сэрцы прысутных гродзенцы заўважалі ад нумара да нумара. «Даканалі» гледачоў запольцы. Па праграме яны павіны былі праспяваць ўсёго адну п'есню. Але ў зале не спыніліся крыкі «б'с». Дык нашто ім было паўтараць адну і тую ж п'есню, калі яны ведаюць іх с'отні!

Іван Мікалаевіч браў такія вярці, што былі толькі ахалі ад захвалення. Вельмі прыгожа атрымлівалася. Спявалі «Чачотку», «Жыў на свеце Іявон», «Біла жонка мужыка», «Ой, не кудыць, зязюленька, рана», «Ці свет, ці сьвітае...» І так вясла на вонь, ад гэтаў п'есняў шчылом і розным домам, што многія плакалі. Ішчы, заварожаныя за імі гудом — па мыхілах, падокама, альбы паслухаць іх у другім будынку яшчэ і яшчэ.

У наступныя дні выступалі і гуртам, усёй агітбрыгадай — перад часцамі, што ішлі на фронт, перад параненымі, састаў якіх увесь час мяняўся. З кожным выступленнем ажывалі душой і самі, ішчы рвалі з сябе паты, што столькі дзён і нязчы трылі іх сэрцы.

У першыя пасляваенныя гады хор, які развіўся з гэтай агітбрыгады, працявала чыжка. Але франтавік Пётр Шэўка, які ўзначаліў у 1946 годзе калектыў, здолеў арганізаваць людзей, падахлошыў. І на спейкі прыходзілі жанчыны з дзясей, старыя дзядзькі і шціткі. Першы поспех заімялі ў 1946 годзе. Яны добра выступілі на абласной алімпіядзе мастацкай самадзейнасці ў Баранавічах, а потым і ў Мінску. Танцавальная група са сваёй «Запольскай кадрыяй» трапіла нават у Маскву.

Шмат пабачыла Крамлёўская сцэна і не такіх артыстаў, ад сэрцы прысутных гродзенцы заўважалі ад нумара да нумара. «Даканалі» гледачоў запольцы. Па праграме яны павіны былі праспяваць ўсёго адну п'есню. Але ў зале не спыніліся крыкі «б'с». Дык нашто ім было паўтараць адну і тую ж п'есню, калі яны ведаюць іх с'отні!

Цячэ рэчна па п'еску З Беларусі ў Маскву. Да самага Крамля... — заспявалі яны зноў.

Была ў запольцаў старадаўняя п'есня з падобным пачаткам. Але спейкі перайначалі яе, склалі новыя словы і

МОЖНА з задавальнем кантатаваць: у апошні час у Саюзе пісьменнікаў адбыліся змястоўныя творчыя дасягненні. У ліку іх — і арганізаваная днём сённяшняй пазіі даволі цікавая дыскусія аб жанры паэмы, аб яе сучасным стане.

З дакладам на гэту тэму выступіў Алег Лойка.

На прыкладзе многіх і розных паэм, створаных як савецкімі, так і замежнымі аўтарамі, дакладчык даводзіць, што сённяшняя паэма пераважае празаічнай жанравы перабудовай, што яна перамае вопыт раману, яго сацыяльны і псіхалагічны аналіз, таксама як і вопыт драмы, і што паэма ўсё больш і больш робіцца сінтэтычным жанрам. На сучаснай паэме, на яе вобразнай і кампазіцыйнай структуры, заўважае А. Лойка, адзначае (вадама, складаным аласроджаным шляхам) думка, выказаная вядомым фізікам Н. Борам: «Чалавек пачынае спасцігаць ідэю ідэнтычнасці вонкавага і ўнутранага свету».

Гаворачы пра беларускую паэму, А. Лойка адзначае, што «яна ў нас мабыць, паэты, які б не паспрабаваў сілы ў гэтым жанры». У доказ таго, што нашы паэты дасягнулі немалых поспехаў і ў жанры паэмы, дакладчык спасылся на такія творы, як «Грозная пушча» А. Куляшова, «Вешер з Волгі» А. Вялігіна, «Патрыятычная песня» П. Панчанкі, «Штодзёны лістапад» С. Гаўрусёва, «Тары» і «Нарыгі паўднёва хутра» А. Бажо, «Стрэл у твар смерці» А. Наўроцкага.

«Герой сённяшняй паэмы, — гаворыць А. Лойка, — асоба, узятая часцей, як, напрыклад, у паэме «Яго Вялікасць» А. Русецкага, у шырокай гістарычнай перспектыве. Чалавек, яго біяграфія даследуецца ў гэтай паэме на фоне гісторыі нашай рэвалюцыі і на фоне двухтысячагадовай гісторыі чалавецтва». Паэма А. Русецкага, на думку А. Лойкі, — твор эпічны, «і гэта нягледзячы на тое, што ў паэме няма падаеў, няма ўласцівай класічнаму эпасу паэтычнасці».

А. Лойка высокая ацэнкавае — як удадны спробы ў жанры «чыстага» эпасу — паэмы А. Бажо: «Іх шчырае густата фарбаў, выразнасць дыялогаў, багаты народна-гутарковай фразеалогія».

Разам з тым дакладчык робіць сур'езныя заўвагі таварышам-паэтам: «Ші дастаткова распрацавалі мы філасофскую паэму? Ці развіваем традыцыі паэмы драматычнай, узоры якой паняў «Адвечная песня» і «Сном на кургане» Янка Купала? А як мала ў нас умоўнасці ў паэме! Часта з'яўляюцца яшчэ паэмы, пазабудзеныя сапраўды «паэмажнага мыслення», — хронікі, рэпартажы, лірычныя нізкі, якія толькі выдаюцца за паэмы».

А. Лойка лічыць, што яшчэ чакаюць свайго глыбокага вырашэння ў паэме такія магістральныя тэмы, як падзеі Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, усенародны героізм у гады Айчынай вайны і сённяшняе камуністычнае ператварэнне народнага жыцця. Мы ўсё яшчэ стамі перад задачай стварэння паэмы, у якой бы адлюстраваліся падзеі, злітая, гаворачы словамі Вялікіна, «з маральным і палітычным існаваннем народа», паэмы,

якая б раскрыла «шчасны свет нацыі і веку».

Першым у спрэчках выступіў А. Бачыла, які сказаў, што паэт бярэцца за паэму не дзеля таго, «каб падтрымаць жанр» (наменьчык у агарод дакладчыка, які часам залішне захапляўся агугльным жанравым дэфініцыям), а дзеля таго высокага ўзрушэння, што адбудзілася ў яго, паэта, чалавечай, творчай свядомасці. Патрэбна канкрэтная гаворка, лічыць прамоўца, бо кожны сваю ўласную паэму носіць сваю ўласную разнавіднасць паэмы. Якая з нашых паэм, пытаецца А. Бачыла, стала праўдзівай споведдзям сучасніка, сына драматычнага, суроавага веку? Нам не хапае, дадае

прамоўца, шырыні і скандэсанванасці вобразнага мыслення ў паэме. Некаторыя творы (напрыклад «Карні дуба» А. Вялікіна) механічна паўтараюць створанае класікам, у прыватнасці Купалам. Мы звяртаем мала увагі на паэму для дзяцей, між тым якраз тут ёсць у нас значныя дасягненні (паэмы В. Вітні, напрыклад).

Выступае У. Гішамедаў, які разглядае некаторыя нашы паэмы апошняга часу. Станоўча ацэньвае прамоўца «Зааер» А. Вярцінскага, дзе выразна раскрыты свет пачуццяў і думак сучаснай жанчыны-сялянкі. Чамусьці крытыка не заўважыла цікавага, на думку У. Гішамедава, паэму А. Марціновіча «Сузор'е Лебедзь». Значным поспехам Р. Бардуліна прамоўца лічыць паэму «Лінія перамены дат», дзе ёсць адчуванне прасторы — фізічнай і душэўнай, паэтычнай. Сярод паэм, напісаных у традыцыйна-эпічнай манеры, У. Гішамедаў вылучае «Крылы» М. Хведаровіча. Не удалася, лічыць У. Гішамедаў, паэма Р. Тармоўкі «Вяртанне ў лета» — «тыкл вершаў без колых-небудзь» зкрасленай ўнутранай тэмй». Далей прамоўца адзначае, што лічыць яна ў нас паэмы публіцыстычнай і што цяжка назваць безумоўнымі ўдачамі тое, што было зроблена ў гэтым кірунку (скажам, «Профіль веку» С. Гаўрусёва). Наша паэма павінна пашырыць сферу пазнання, больш паглыбіцца ў сутнасць тых гістарычных працэсаў, што вызначаюць аблічча эпохі.

А. Яскевіч згадзіўся з А. Лойкам: сапраўды, паэма змянілася, яна ўжо даўно жыве і развіваецца не па «тэорыі літаратуры», усё больш і больш набліжаецца да жанраў уласна лірычных. Не падаеў, а перажыванне падзей, іх высокая асэнсаванне рухаюць паэму. У паэмы свой час — не фэбульны, а «метрычны» (па вызначэнню прамоўцы). Многіх паэтаў, якія звяртаюцца да паэмы, часцей за ўсё «падавадзіць» нізкая культура мыслення, адсутнасць вы-

нашавай, спелай думкі. Прыклад: «Профіль веку» С. Гаўрусёва, дзе многа рытарычнага «звону» і малавата самастойнага роздуму. А. Яскевіч нагадвае адзін з маральных адносін да прадмета і лічыць, што менавіта на гэтым адзінстве павінна трымацца паэма.

«Уласцівы літаратуры наогул пошук іспіны, — гаворыць В. Зуёнаў, — у паэме выступае (прынамсі, мусіць выступаць) як галоўная адзнака яе зместу і пафасу». Прамоўца нагадвае, што ў многіх выдатных паэмах, створаных рускімі паэтамі, гэта настолькі пошук грамадскай і маральнай праўды з'яўляецца больш чым тэмай — сюжэтам і кампазіцыяй («Каму на Русі жыць добра», «Дванаццаць», «Краіна Муравія»).

Пра змяніласць і дынамічнасць паэмы, пра яе незвычайную чужасць да развіцця іншых жанраў гаварыла М. Барсток. Лірызм сучаснай паэмы ўмацаваўся, лічыць прамоўца, дзякуючы зменам, што адбыліся ў нашым грамадстве ў 50-х гг., калі кожны савецкі чалавек з новай сілай адчуў сваю адказнасць за лёс краіны і чалавецтва. Беларуская паэма сёння не можа не задаволіць, працягвае М. Барсток, — паэма адрабнела зместам, думкай, «Тэма творы, як «Новая кніга» А. Куляшова, моцна быць з большым правам названы паэмамі, чым многія, што носіць гэта высокае жанравы вызначэнне. У якасці ўзору сучаснай паэмы-трагедыі, паэмы глыбокага інтэлектуальнага і паэтычнага гучання М. Барсток называе «Сцяну» Марціновічаўса.

А. Зарыцкі нагадвае, што ў беларускай паэзіі ёсць надзвычай багаты «паэмыны» традыцыі, якія яшчэ і сёння не вывучаны і не прааналізаваны. Аналіз паэмы, «Курган» і «Яна і я», «Новая зямля» і «Сцяны-музыка», паэмы Чарота, Труса, Таўша, Куляшова — усё гэта належыць да лепшага ў скарбніцы нашай нацыянальнай культуры і ўсё гэта чакае сваіх разумных і чутых даследчыкаў».

«Наша задача, — гаворыць П. Панчанка, — не проста нарошчваць колькасць паэм, а ўсяляк павышаць ідэйную і мастацкую якасць кожнай паэмы». Мы павінны дбаць аб разнастайнасці твораў, каб пачаць з паэмай-трагедыяй, пра якую гаварыла М. Барсток, развіццям і паэмы іншага кірунку. Скажам, «Аповесці пра залатое дно» А. Зарыцкага. Далей П. Панчанка адзначае, што мы яшчэ мала марытаем з багаці народнай паэтычнай творчасці, між тым як узоры такога нарыстання далі яшчэ Маякоўскі і Блок. З паэмы, надрукаваных у апошні час, П. Панчанка вылучае «Зааер» А. Вярцінскага: тут лёс жанчыны-працаўніцы цесна звязаны з лёсам зямлі, веку, усіх людзей».

Трэба спадзявацца, што праведзеная дыскусія аб паэме будзе прадоўжана на старонках друку, — шмат праблем, звязаных з гэтым складаным і «няжкім» паэтычным жанрам, яшчэ чакаюць свайго вырашэння як у практыцы саміх паэтаў, так і ў тэарэтычных працах крытыкаў і літаратуразнаўцаў.

нашавай, спелай думкі. Прыклад: «Профіль веку» С. Гаўрусёва, дзе многа рытарычнага «звону» і малавата самастойнага роздуму. А. Яскевіч нагадвае адзін з маральных адносін да прадмета і лічыць, што менавіта на гэтым адзінстве павінна трымацца паэма.

«Уласцівы літаратуры наогул пошук іспіны, — гаворыць В. Зуёнаў, — у паэме выступае (прынамсі, мусіць выступаць) як галоўная адзнака яе зместу і пафасу». Прамоўца нагадвае, што ў многіх выдатных паэмах, створаных рускімі паэтамі, гэта настолькі пошук грамадскай і маральнай праўды з'яўляецца больш чым тэмай — сюжэтам і кампазіцыяй («Каму на Русі жыць добра», «Дванаццаць», «Краіна Муравія»).

Пра змяніласць і дынамічнасць паэмы, пра яе незвычайную чужасць да развіцця іншых жанраў гаварыла М. Барсток. Лірызм сучаснай паэмы ўмацаваўся, лічыць прамоўца, дзякуючы зменам, што адбыліся ў нашым грамадстве ў 50-х гг., калі кожны савецкі чалавек з новай сілай адчуў сваю адказнасць за лёс краіны і чалавецтва. Беларуская паэма сёння не можа не задаволіць, працягвае М. Барсток, — паэма адрабнела зместам, думкай, «Тэма творы, як «Новая кніга» А. Куляшова, моцна быць з большым правам названы паэмамі, чым многія, што носіць гэта высокае жанравы вызначэнне. У якасці ўзору сучаснай паэмы-трагедыі, паэмы глыбокага інтэлектуальнага і паэтычнага гучання М. Барсток называе «Сцяну» Марціновічаўса.

А. Зарыцкі нагадвае, што ў беларускай паэзіі ёсць надзвычай багаты «паэмыны» традыцыі, якія яшчэ і сёння не вывучаны і не прааналізаваны. Аналіз паэмы, «Курган» і «Яна і я», «Новая зямля» і «Сцяны-музыка», паэмы Чарота, Труса, Таўша, Куляшова — усё гэта належыць да лепшага ў скарбніцы нашай нацыянальнай культуры і ўсё гэта чакае сваіх разумных і чутых даследчыкаў».

«Наша задача, — гаворыць П. Панчанка, — не проста нарошчваць колькасць паэм, а ўсяляк павышаць ідэйную і мастацкую якасць кожнай паэмы». Мы павінны дбаць аб разнастайнасці твораў, каб пачаць з паэмай-трагедыяй, пра якую гаварыла М. Барсток, развіццям і паэмы іншага кірунку. Скажам, «Аповесці пра залатое дно» А. Зарыцкага. Далей П. Панчанка адзначае, што мы яшчэ мала марытаем з багаці народнай паэтычнай творчасці, між тым як узоры такога нарыстання далі яшчэ Маякоўскі і Блок. З паэмы, надрукаваных у апошні час, П. Панчанка вылучае «Зааер» А. Вярцінскага: тут лёс жанчыны-працаўніцы цесна звязаны з лёсам зямлі, веку, усіх людзей».

Трэба спадзявацца, што праведзеная дыскусія аб паэме будзе прадоўжана на старонках друку, — шмат праблем, звязаных з гэтым складаным і «няжкім» паэтычным жанрам, яшчэ чакаюць свайго вырашэння як у практыцы саміх паэтаў, так і ў тэарэтычных працах крытыкаў і літаратуразнаўцаў.

Трэба спадзявацца, што праведзеная дыскусія аб паэме будзе прадоўжана на старонках друку, — шмат праблем, звязаных з гэтым складаным і «няжкім» паэтычным жанрам, яшчэ чакаюць свайго вырашэння як у практыцы саміх паэтаў, так і ў тэарэтычных працах крытыкаў і літаратуразнаўцаў.

Трэба спадзявацца, што праведзеная дыскусія аб паэме будзе прадоўжана на старонках друку, — шмат праблем, звязаных з гэтым складаным і «няжкім» паэтычным жанрам, яшчэ чакаюць свайго вырашэння як у практыцы саміх паэтаў, так і ў тэарэтычных працах крытыкаў і літаратуразнаўцаў.

Трэба спадзявацца, што праведзеная дыскусія аб паэме будзе прадоўжана на старонках друку, — шмат праблем, звязаных з гэтым складаным і «няжкім» паэтычным жанрам, яшчэ чакаюць свайго вырашэння як у практыцы саміх паэтаў, так і ў тэарэтычных працах крытыкаў і літаратуразнаўцаў.

На руках паэта зноў ланцугі. Людзі добра воль абураны дэспатызмам «чорных пакоўнікаў». Яны патрабуюць вызвалення грамадзянскіх патрыёт, вызвалення вялікага паэта Янкі Рыцаса, здароўе якога падарвана турмамі і катаваннямі. Нізкі мы дружым вершы з кнігі Рыцаса «Макранісяна», напісанай на востраве Макранісяна ў жніўні і верасні 1949 года. Рукапісы захоўваліся ў бутэльцы, закатавай у зямлі.

Вось ужо год, як грамадская фашысцкая хунта тэрорызуе грамадскіх патрыёт. Вось ужо год пакутуе ў канцлагеры і вядомы ўсёму свету грамадскі паэт Яніс Рыцас.

Яніс у 1949 годзе Рыцас быў сасланы на востраве Лемнас, потым яго перавялі ў канцлагер Макранісяна, затым на Аі-Страты.

У дзень фашысцкага перавароту, 21 сакавіка 1967 года, Рыцаса зноў арыштавалі. Зноў пачаліся яго пакуты на востраве Юра, а потым на Лерасе, куды пераведзены самыя «небяспечныя» вязні.

З калыматны брывамі, з квадратнай сіяківай, з парослай макаўкай, без ценю ам да самага мора, — сусветны ўладар смаліць бесконца.

Адзім месца, два месцы, шмат месцаў — Іх адлічылі, цягнулі на плечах мяхі сонца, стуклі скручаным пальцам па збану, каб водгулле пачуць вады: нібыта за дзв'ерцамі голас жонкі, нібыта за дзв'ерцамі голас дзяўчынкі з вольным званым дэмані зоркі, а зоры — вочара прыход, Поўдні вельмі даўжэньня, як без дзетка на дачы ў індэлю — да вечара цягнецца поўдзень.

Калі нас мучыла смага, у мапах мы бачылі дрэва на схіле,

Змрок

Ад смагі ўдзень перахрысць у роце, іма спіны, і маркі не прыкешлі нават да паштоўкі, каб маці адказаць, і прыліпае пыл да пальцаў, да вачэй, як да ўспамінаў прыліпае горыч.

Бясконца падымалі ўгару і зноў спускаліся — цягалі на спіне каменне, смерць пад лаянку і поасіст бізуну, які хадзіў па нашай скуры. Адлічалі ваду і каменні, нібы імчыць і смерць, — каб стала карацейшая наша злосць, каб стала карацейшая адзінота. А ночку, кінутыя лаяны, кіркі, таварышы адлічалі, сцяпу з зубы, пакальшы на падушку кулак.

Поўдзень

Сонца тут не жартуе, потае сонца, няшчаднае.

Сорак класічных танцаў

Палац культуры прафсаюзаў у Мінску. Студыя класічнага танца. Вось ужо дзесяць гадоў ёю кіруе народная артыстка рэспублікі Аліксандра Нікалава. Яна і яе калектыва выконваюць больш за 100 танцаў, якія вывучылі іх імяніныя, рабочыя, настаўнікі, студэнты, Кожны па-свойму захоплены балетам, для кожнага заняткі ў студыі — ажно ў свет прыгожана.

Сорак нумароў падрыхтаваў калектыв. У праграме — ўрыўкі з балетаў Глазунова, Чайкоўскага, Асаф'ева, Рахманінава, Шастановіча, Залатарова. Самымі артыстамі выступалі ў Салігорску, Уздзе, у налгасках і саўгасках Мінскага раёна, вывядзілі ў Маскву.

На здымку — студыяны выконваюць вальс А. Глазунова.

Віншваем з ўзнагародай!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння пісьменніка Ткачоў Мікалай Гаўрылавіч узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Але пра хвіліну ён ужо супакоіваецца і адразу пераходзіць у наступленне.

— Да намізатару нашых у нас ёсць прэтэнзіі. Яны прапаноўваюць нам вельмі ўжо складаную апрацоўку песень. А новых, цікавых твораў для хору зусім мала. Неяк я паслаў сваю сяброў, намізатару Сцяпану Стальмашчуку зборнік этнаграфічных запісаў народных беларускіх песень Рыгора Шырмы. Неўзабаве ён прыслаў нам некалькі песень з гэтага зборніка ў яго апрацоўцы спецыяльна для нашага хору. Мы спяваем іх і, здаецца, з поспехам. Гэта «Там за садамі», «Іржа», «Націлася чорна галка».

Аб усім гэтым Уладзімір Іванавіч гаворыць узрушана. Я разумю яго. Ён таксама захоплены сваёй справай, як і яго харысты. Мастацтва не церпіць раўнадушных.

Потым Уладзімір Іванавіч дзеліцца сваімі планамі.

— Да пяцідзясяцігоддзя Беларусі мы думаем падрыхтаваць «Беларусь — песня мая» Ю. Семіяна. З гэтым цікавым кампазітарам хачэцца б пазнаёміцца бліжэй. Матчыма ён напісаў бы для нашага хору спецыяльна. Мы былі б яму вельмі ўдзячныя. Хачэцца б падрыхтаваць патэтычны твор Сарокіна «Памаўчым хвіліну». Летам збіраемся паездзіць па вобласці з канцэртамі, нават з'ездзіць у Закарпатце, а сама яшчэ яшчэ наша мара — выступіць у Мінску. Спадзяёмся, што нашы мары здзейсяцца.

Мы выхадзім з Уладзімірам Іванавічам на вуліцы Магілёва. Вясна. Чутны многагалосыя вясновыя гукі каляжы. Толькі што я чула іх, гэтыя гукі, калі слухала ў выкананні хору другую частку паэмы Свірыдова «Паміці Ясеніна». І мне хораша ад гэтай пераключкі.

Б. ЛОБАН.

ГОЛАС З НОЧЫ

Вось ужо год, як грамадская фашысцкая хунта тэрорызуе грамадскіх патрыёт. Вось ужо год пакутуе ў канцлагеры і вядомы ўсёму свету грамадскі паэт Яніс Рыцас.

Яніс у 1949 годзе Рыцас быў сасланы на востраве Лемнас, потым яго перавялі ў канцлагер Макранісяна, затым на Аі-Страты.

У дзень фашысцкага перавароту, 21 сакавіка 1967 года, Рыцаса зноў арыштавалі. Зноў пачаліся яго пакуты на востраве Юра, а потым на Лерасе, куды пераведзены самыя «небяспечныя» вязні.

З калыматны брывамі, з квадратнай сіяківай, з парослай макаўкай, без ценю ам да самага мора, — сусветны ўладар смаліць бесконца.

Адзім месца, два месцы, шмат месцаў — Іх адлічылі, цягнулі на плечах мяхі сонца, стуклі скручаным пальцам па збану, каб водгулле пачуць вады: нібыта за дзв'ерцамі голас жонкі, нібыта за дзв'ерцамі голас дзяўчынкі з вольным званым дэмані зоркі, а зоры — вочара прыход, Поўдні вельмі даўжэньня, як без дзетка на дачы ў індэлю — да вечара цягнецца поўдзень.

Калі нас мучыла смага, у мапах мы бачылі дрэва на схіле,

Змрок

Ад смагі ўдзень перахрысць у роце, іма спіны, і маркі не прыкешлі нават да паштоўкі, каб маці адказаць, і прыліпае пыл да пальцаў, да вачэй, як да ўспамінаў прыліпае горыч.

Бясконца падымалі ўгару і зноў спускаліся — цягалі на спіне каменне, смерць пад лаянку і поасіст бізуну, які хадзіў па нашай скуры. Адлічалі ваду і каменні, нібы імчыць і смерць, — каб стала карацейшая наша злосць, каб стала карацейшая адзінота. А ночку, кінутыя лаяны, кіркі, таварышы адлічалі, сцяпу з зубы, пакальшы на падушку кулак.

Поўдзень

Сонца тут не жартуе, потае сонца, няшчаднае.

Сорак класічных танцаў

Палац культуры прафсаюзаў у Мінску. Студыя класічнага танца. Вось ужо дзесяць гадоў ёю кіруе народная артыстка рэспублікі Аліксандра Нікалава. Яна і яе калектыва выконваюць больш за 100 танцаў, якія вывучылі іх імяніныя, рабочыя, настаўнікі, студэнты, Кожны па-свойму захоплены балетам, для кожнага заняткі ў студыі — ажно ў свет прыгожана.

Сорак нумароў падрыхтаваў калектыв. У праграме — ўрыўкі з балетаў Глазунова, Чайкоўскага, Асаф'ева, Рахманінава, Шастановіча, Залатарова. Самымі артыстамі выступалі ў Салігорску, Уздзе, у налгасках і саўгасках Мінскага раёна, вывядзілі ў Маскву.

На здымку — студыяны выконваюць вальс А. Глазунова.

Віншваем з ўзнагародай!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння пісьменніка Ткачоў Мікалай Гаўрылавіч узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Але пра хвіліну ён ужо супакоіваецца і адразу пераходзіць у наступленне.

— Да намізатару нашых у нас ёсць прэтэнзіі. Яны прапаноўваюць нам вельмі ўжо складаную апрацоўку песень. А новых, цікавых твораў для хору зусім мала. Неяк я паслаў сваю сяброў, намізатару Сцяпану Стальмашчуку зборнік этнаграфічных запісаў народных беларускіх песень Рыгора Шырмы. Неўзабаве ён прыслаў нам некалькі песень з гэтага зборніка ў яго апрацоўцы спецыяльна для нашага хору. Мы спяваем іх і, здаецца, з поспехам. Гэта «Там за садамі», «Іржа», «Націлася чорна галка».

Аб усім гэтым Уладзімір Іванавіч гаворыць узрушана. Я разумю яго. Ён таксама захоплены сваёй справай, як і яго харысты. Мастацтва не церпіць раўнадушных.

Потым Уладзімір Іванавіч дзеліцца сваімі планамі.

Мы выхадзім з Уладзімірам Іванавічам на вуліцы Магілёва. Вясна. Чутны многагалосыя вясновыя гукі каляжы. Толькі што я чула іх, гэтыя гукі, калі слухала ў выкананні хору другую частку паэмы Свірыдова «Паміці Ясеніна». І мне хораша ад гэтай пераключкі.

Б. ЛОБАН.

Хатні вецер, мілы матчыны ценя, як дзве рукавіцы мяккія, як дзве рукавіцы з вольны, сагравалі рукі нашы — не давай да іх дакрануцца чужымі рукамі.

Цяпер рукавіцы знісіліся — бо палі рамы таварышы нашага, выціралі талеркі, мылі намы, відэльцы, кацёл чарычелны. Рукі нашы засталіся голымі, бо разваліліся цёплыні, Яны навуліліся працаваць, маўчаць, заўважаюць, Мільбы разоў злісна падмалі яны, апускілі жалезнага пёўкі, разразалі сцізорам на кавалачкі скібы цярпівасці.

Цяпер нашы рукі голыя і ляжаць на каленях упэўнена, як сонца, што садзіць над гарой, як гары, што садзіць над морам, як сэрца таварыша на упэўненасці сваёй.

Гэта рукі камуністаў

Калі тваю руку сціскае таварыш, ведаеш, што ўсе сталіцы свету зальюцца электрычнасцю святлом за ўсе пакуты нашай цяжкай ночы: калі таварышы нсуць ваду на кручу, ведаеш, што сонца, мора, горы належыць заўтра іх рукам; і ад думкі той мяхі з каменнем робяцца лягчэйшымі ў руках, таму што большую палову грузу Свабода падмае.

Вось якія рукі камуністаў.

Голыя рукі, голыя вены на голых руках, як чыгункі на карце свету, Голыя рукі — сціскаюць лінію лёсу на іхніх далонях, але ў жменях сваіх трымаюць яны лёс свету.

Такія рукі камуністаў.

Пераклад з новагрэчаскай А. КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВАЙ.

РУКІ ТАВАРЫША

Рукі нашы засталіся голымі, Яны агрубелі ад сіберу, тысячы разоў шаравалі яны нізкімі сціўкамі ветра, тысячы разоў чапляліся за калючы дрот, тысячы разоў дакраналіся да ледзяноў агароджы смерці.

Рукі нашы сталі мазолянымі — ад кіркі, ад камення, ад барачбы, ад мноства далонаў, што пацкалі іх.

Цяпер нашы рукі цёбрыды, моцныя.

«У АГНІ БРОДУ НЯМА»

Відаць, першае з'яўленне Іны Чурыкавай на экране мала хто запамінае. Вучанцай дзесятага класа яна з'явілася ў маленькай апазіцыйнай ролі ў «Хмары над Борскіма». У фільме-паэме «Мароўка» Іна сыграла ролі Мар-фушы — любімай дачкі зной маці. Потым пайшла «Дзе ты, шпэр, Максім?» (Анжэліна), «Трыццаць тры» (Розачка), «Нухавік» (буфетчыца), «Старыцца сестра» (Вяльмарка).

У кінакартэ «У агні броду няма» Іна Чурыкава сыграла ролі Таны Цёткінай — выдатнай мастацтвазнаўцы і сціплай і мужнай дэмакраты.

Фільм старэйшага рэжысёра Глеба Падфілава на кінастудыі «Ленфільм» па сцэнарыі, які ён напісаў разам з Яўгенам